

UNESCO WERELDERFGOED KERNZONE

Historische stadskern van Brugge

Unesco werelderfgoed kernzone van 02-12-2000 tot heden

ID: 15044 URI: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/15044>

Rechtsgevolgen

 Meer informatie over de rechtsgevolgen van UNESCO Werelderfgoed vind je op [onze website](#).

Beschrijving

De historische stadskern van Brugge is erkend als werelderfgoed (UNESCO ID 996-001). Het dossier wordt gemotiveerd als volgt: "Brugge is een mooi voorbeeld van een middeleeuwse nederzetting die zijn historische vorm heeft behouden in de loop van de eeuwen, waarbij de oorspronkelijke, gotische constructies deel uitmaken van de identiteit van de stad. De historische binnenstad laat zien waardoor de architectuur beïnvloed werd. Zoals de baksteengotiek en innovatieve, artistieke invloeden van middeleeuwse schilderkunst zoals de Vlaamse Primitieven. Brugge geldt als de geboorteplaats van deze schildersschool waarvan kunstenaars als Jan van Eyck en Hans Memling deel uitmaken. Mede hierom werd Brugge een van de commerciële en culturele

Provincie
West-Vlaanderen

Gemeente
Brugge

Deelgemeente
Brugge

Straat
Onbepaald

Locatie
Brugge (Brugge)

hoofdsteden van Europa met culturele banden over de hele wereld.”

Rondom deze kern werd een [UNESCO-bufferzone](#) afgebakend.

Het [volledige dossier](#) kan je raadplegen op de website van UNESCO.

Nauwkeurigheid zone

Tot op 15m

Oppervlakte zone

4 085 834m²

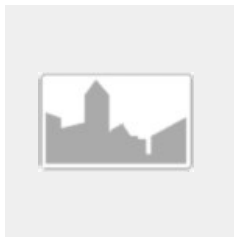
Typologie: [stadsomwallingen](#),
[steden](#)

Datering: [middeleeuwen](#),
[nieuwe tijd](#)

Aanduiding van

Is de aanduiding van

[Brugge - oudste kern](#)

Brugge (Brugge)

Het gebied waarin Brugge is gegroeid, ligt op de grens van een zandleemgebied en de zeepolders, op circa 15 km van de Noordzee. Het grootste deel van de stad kan tot de Zandstreek gerekend worden.

Beheerder fiche: **Agentschap Onroerend Erfgoed**

Contact

Heb je een vraag of opmerking over deze fiche? [Meld het ons via het contactformulier.](#)

UNESCO WERELDERFGOED BUFFERZONE

Historische stadskern van Brugge: buffer

Unesco werelderfgoed bufferzone van 02-12-2000 tot heden

ID: 15045 URI: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/15045>

Rechtsgevolgen

 Meer informatie over de rechtsgevolgen van UNESCO Werelderfgoed vind je op [onze website](#).

Beschrijving

De historische stadskern van Brugge is [erkend als werelderfgoed](#). Rondom de kern werd deze bufferzone afgebakend.

Het [volledige dossier](#) kan je raadplegen op de website van UNESCO.

Provincie
West-Vlaanderen

Gemeente
Brugge

Deelgemeente
Brugge

Straat
Onbepaald

Locatie
Brugge (Brugge)

Nauwkeurigheid zone

Tot op 15m

Oppervlakte zone

5 698 635m²

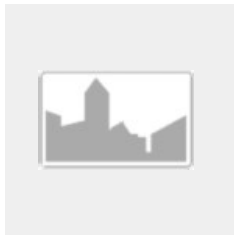
Typologie: [stadsomwallingen](#),
[steden](#)

Datering: [middeleeuwen](#),
[nieuwe tijd](#)

Aanduiding van

Is de aanduiding van

[Brugge - oudste kern](#)

Brugge (Brugge)

Het gebied waarin Brugge is gegroeid, ligt op de grens van een zandleemgebied en de zeepolders, op circa 15 km van de Noordzee. Het grootste deel van de stad kan tot de Zandstreek gerekend worden.

Beheerder fiche: **Agentschap Onroerend Erfgoed**

Contact

Heb je een vraag of opmerking over deze fiche? [Meld het ons via het contactformulier.](#)

VASTGESTELDE ARCHEOLOGISCHE ZONE

Historische stadskern van Brugge

Vastgestelde archeologische zone van 19-02-2016 tot heden

ID: 11880 URI: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11880>

Besluiten

[Historische stadskern Brugge](#)

vaststellingsbesluiten: 19-02-2016 ID: 5878

Rechtsgevolgen

 Meer informatie over de rechtsgevolgen van vaststellingen vind je op [onze website](#).

Beschrijving

De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie

Alternatieve namen

Bruges

Provincie

West-Vlaanderen

Gemeente

Brugge

gekeken naar het 19de-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.

Deelgemeente

Brugge

Straat

Onbepaald

Locatie

Brugge (Brugge)

Nauwkeurigheid zone

Tot op 15m

Oppervlakte zone

4 346 076m²

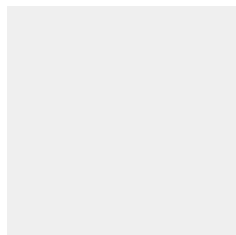
Typologie: [stadsomwallingen](#),
[steden](#)

Datering: [middeleeuwen](#),
[nieuwe tijd](#)

Aanduiding van

Is de vaststelling van

[Historische stadskern van Brugge](#)

Brugge (Brugge)

Deze zone omvat de historische stadskern van Brugge.

Beheerder fiche: **Agentschap Onroerend Erfgoed**

Contact

Heb je een vraag of opmerking over deze fiche? [Meld het ons via het contactformulier.](#)

ERFGOEDOBJECT

Historische stadskern van Brugge

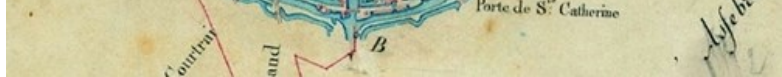
archeologisch geheel

ID: 140001 **URI:** <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140001>

[Historische stadskern van Brugge](#)

Alternatieve namen
Bruges

hoofdader de stad doorkruiste van zuid naar noord, met name van het Minnewater tot aan de Dampoort. Net voor het Minnewater komen de Kerkebeek en de Reie samen. In de Reie vloeiden nog de secundaire waterloopjes Boterbeek, Vuldersreitje en misschien ook de Lane. Van dit geheel is door de eeuwen heen handig gebruik gemaakt voor de wateraan- en afvoer en de opeenvolgende omgrachtingen. Op het gewestplan staat de historische kern volledig ingekleurd als woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde, met vooral op de rand enkele parkgebieden.

Archeologische nota

De historische kern van Brugge vertoont een eivorm en wordt begrensd door de laatmiddeleeuwse vestinggordel. Door het sterk verstedelijkte landschap valt de oorspronkelijke topografie vaak moeilijk te lezen. De stadsontwikkeling is echter in grote lijnen te volgen aan de hand van het stratenpatroon en het verloop van de Reie. Recente bodemkundige waarnemingen hebben nieuwe inzichten gegeven in de vermoedelijk oorspronkelijke loop van de Reie enerzijds, en in de aanwezigheid van grote natte plekken in de stad anderzijds. Er kon worden aangetoond dat de Groene Rei wellicht het natuurlijke traject van de Reie vertegenwoordigt, terwijl de Kraanrei eerder gegraven lijkt, gebruik makend van enkele bestaande natuurlijke depressies. Bovendien heeft archeologisch onderzoek op verschillende plaatsen kunnen vaststellen dat de Reie - weliswaar een kleine beek, maar uitwaterend in een getijdengeul - over een brede overstromingszone beschikte (Baeteman 2007).

Over het pre-middeleeuwse Brugge is een beperkte hoeveelheid informatie beschikbaar. De vroegste sporen gaan terug tot de steentijd. Vooral uit het neolithicum zijn gegevens beschikbaar, zoals enkele gepolijste bijlen en een klokbeker. Aardewerk uit de ijzertijd werd op enkele plaatsen in de Brugse binnenstad aangetroffen. Het Romeinse Brugge is gedurende vele jaren het onderwerp van discussie geweest. In elk geval is er het tracé van een weg die van west naar oost de historische kern doorsnijdt en de Brugse Burg dwarst. Uit recent archeologisch onderzoek blijkt dat er vermoedelijk geen sprake is van een militair of administratief centrum (zoals Oudenburg en Aardenburg). De site Fort Lapin (iets ten noorden van de historische kern) heeft een uitzonderlijk karakter dat te maken heeft met handel, terwijl de overige schaarse vindplaatsen niet afwijken van wat men mag verwachten van de doorsnee Romeinse bewoning tijdens het Hoge Keizerrijk in de Zandstreek (Van Acker 1986; Thoen 1987; Hillewaert e.a. 2011).

Vondsten uit de laat-Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen zijn bijzonder schaars in de Brugse historische kern. Van het vroegmiddeleeuwse Brugge vinden we ook in de geschreven bronnen nauwelijks iets terug. Toch werden bij archeologisch onderzoek in het ruimere gebied rond Brugge vanaf de 6de-7de eeuw op verschillende plaatsen nederzittingsresten aangetroffen, vaak langs de Romeinse weg van Oudenburg naar Aardenburg (Hollevoet & Hillewaert 1997/1998; Hillewaert & Hollevoet 2006).

Vanaf het midden van de 9de eeuw komen de eerste vermeldingen van de naam 'Brugge' voor. Brugge vertoont verwantschap met het Scandinavische *bryggja*, wat steiger of aanlegplaats betekent. Deze plek wordt gesitueerd bij de Burg en het latere marktplein. Verschillende vermeldingen wijzen er op dat er ten laatste in de eerste helft van de 10de eeuw een handelsnederzetting met een haven tot ontwikkeling is gekomen. De oudste munten suggereren dat Brugge al van in het derde kwart van de 9de eeuw een centrumfunctie vervulde voor de streek. Door de overbrenging van de relieken van de Heilige Donaas uit Torhout

Provincie
West-Vlaanderen

Gemeente
Brugge

Deelgemeente
Brugge

Straat
Onbepaald

Locatie
Brugge (Brugge)

Nauwkeurigheid zone
Tot op 15m

Oppervlakte zone
4 346 076m²

Fysieke status
Bewaard

Erfgoedwaarde
Aanwezig

Typologie: [stadsomwallingen](#),
[steden](#)

Datering: [middeleeuwen](#),
[nieuwe tijd](#)

[AZ-project historische stadskernen](#) (bureauonderzoek, inventarisatie: van 2010 tot 2014)

werd Brugge tenslotte ook het belangrijkste cultuscentrum in de kustregio (Hillewaert e.a. 2011).

De vroege nederzetting bevatte twee kerken en verschillende bewoningskernen: de omgeving van het huidige Simon Stevinplein, waar vermoedelijk de eerste markt gelokaliseerd was, en de Oude Burg. De vroegmiddeleeuwse nederzetting beschikte ongetwijfeld ook over een eigen haven, wellicht in de buurt van de huidige Spiegelrei. Het bestuurlijk centrum of castrum is te zoeken op de Burg, waar de Vlaamse graaf resideerde en waar zich ook de grafelijke Sint-Donaaskerk bevond. Het castrum werd achtereenvolgens begrensd door wellicht twee grachtfasen met wal en ophoging en later een vierkante muur met torens. Het zogenaamde groot vierkant is een zone binnen de vroegste nederzetting, begrensd door de natuurlijke Groene Rei en Sint-Annarei, de gegraven Kraanrei en de depressie van de Spiegelrei, waar zich het maritieme handelskwartier kan bevonden hebben (Ryckaert 1991; De Witte 1991; Hillewaert e.a. 2011). Tegen het begin van de 12de eeuw tekenen de contouren van Brugge, als stad in wording zich duidelijker af. Dit hebben we te danken aan Galbert van Brugge, die de stad beschrijft in 1127. Hij maakt melding van de eerste stadsgrachten en wallen, van stadspoorten, een burchtcomplex met klooster, een marktplein en vijf kerken (Hillewaert e.a. 2011). De eerste stadsomwalling kwam in 1127-1128 tot stand na de moord op graaf Karel de Goede. Het grootste deel van deze omwalling is nog in het actuele grondplan van Brugge bewaard gebleven. Men had maximaal de bestaande waterlopen in het verdedigingssysteem opgenomen. De omwalling bestond uit een gracht, palissades en rudimentaire stadspoorten (Ryckaert 1991). De combinatie van de vorming van het Zwin (1134), de economische aantrekkingskracht van het graafschap Vlaanderen en ontwikkeling van de Europese maritieme handel leidden er toe dat Brugge zich in de 13de en 14de eeuw ontwikkelt tot één van de grootste handelsmetropolen van Europa en tot een belangrijke internationale geldmarkt. Vanaf de 14de eeuw komt daar dan nog de aanwezigheid van het Bourgondische Hof in het Prinsenhof bij, die een sterke stimulans vormt voor kunst en cultuur. Dit alles leidt tot een sterke aangroei van de stadsbevolking en het ontstaan van nieuwe wijken buiten de eerste stadsomwalling. De grote bevolkingstoename leidt tot het bebouwen van braakliggende terreinen. Enkele percelen worden bouwrijp gemaakt en opgehoogd. Al op het einde van de 13de eeuw is de aanleg van een tweede, veel ruimere stadsomwalling noodzakelijk geworden. Deze stadsomwalling bestaat aanvankelijk uit een dubbele gracht, een aarden wal met houten palissade en negen stenen poorten (Hillewaert & Van Besien 2007; Ryckaert 1991). Het archeologisch onderzoek van de laatste 35 jaar heeft in de Brugse historische kern, wat de late middeleeuwen betreft, vooral informatie aan het licht gebracht over een aantal ambachten. Het gaat hierbij om de pottenbakkers aan de Potterierei en Spinolarei, de leerlooiers aan de Garenmarkt en de Eekhoutstraat en de textielververs aan de Verversdijk (De Witte 1988; Ryckaert 1991). Het sociaal-religieus landschap van Brugge is indrukwekkend en archeologisch ook al aan bod gekomen. Allerhande liefdadigheidsinstellingen (godshuizen), passantenhuizen, hospitalen, zoals Sint-Jans, kloosters, zoals augustijnen en karmelieten, ... vonden er een onderkomen. Na de godsdiensttroebelen kwamen er nog enkele ordes bij zoals de jezuiten, kartuizerinnen, ... (Ryckaert 1991). Vanaf de 16de eeuw is de internationale rol van Brugge uitgespeeld. Het bevolkingsaantal daalt sterk. In 1614 wordt, tijdens het Twaalfjarig Bestand, een aanvang genomen met het omvormen van de tweede omwalling tot een gebastioneerde vesting.

Evaluatie van de bewaringstoestand en motivatie voor de afbakening

De stedelijke ruimte bewaart sporen van samenlevingen die daar achtereenvolgens aanwezig waren en deze ruimte aan hun noden

hebben aangepast. Ze is met andere woorden het resultaat van een complex levenstraject waarbij de invulling veranderlijk was naargelang de sociaal-economische, maatschappelijke en institutionele context. Meer nog dan bij dorpen hebben stadsplattegronden een cumulatief karakter en verschillende fasen. De meeste steden zijn niet als geheel gepland, maar hebben vaak een oude nederzettingkern die teruggaat op een burcht of abdij, een economische infrastructuur of andere. Soms kunnen deze zelfs refereren naar een oudere, vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Het gebruik van de 19de-eeuwse kadasterkaart (gereduceerd kadaster) als bron voor het onderzoek naar de historische gelaagdheid van een stad wordt gesuggereerd omdat deze een tijdsbeeld geeft van net voor de industrialisering en omdat dit de eerste nauwkeurige versie van het kadaster is met perceelsaanduiding. De oorspronkelijke perceelsindeling van een stad is een relatief stabiel element in de plattegrond, die vaak een prestedelijke oorsprong kent. Ondanks de processen van herverdeling blijven oude bezitsgrenzen en straatpatronen toch lang zichtbaar in het stedelijke landschap. De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd.

Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als dusdanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. Hieruit volgt de constructie om de stadswallen te beschouwen als grenzen aan de stadsgroei en dus als bepaling van stadsfasen. De stadswallen vormen een belangrijk onderdeel van de stedelijke identiteit en zijn als zodanig actieve componenten en bepalend voor de conceptuele stedelijke ruimte vóór de industriële periode en dus ook betekenisvol als afbakening van de complexe archeologische sites die steden zijn.

Omwille van al deze redenen wordt de grens van de archeologisch complexe en waardevolle ruimte vastgelegd op de buitenste afbakening van de stadsgracht rond de wallen en muren. De grachten bieden bovendien goede bewaringscondities voor organisch stedelijk afval. In een aantal gevallen werden de laatmiddeleeuwse muren tussen de 16de en de 18de eeuw vervangen door bastions en Vaubanversterkingen. De vergelijking met oudere stadsplannen laat echter steeds zien dat deze latere omwallingen ook de volledige laatmiddeleeuwse ruimte omvatten.

Het intekenen van de kernen gebeurde vanuit de ruimste perceelsafbakening en rekening houdend met belangrijke fysieke grenzen. Deze afbakening concentreert zich in de eerste plaats op de begrenzingen die zichtbaar zijn op de kaart, zoals stadsmuren, omwalling, stadsgrachten. Ook de open ruimten tussen de bebouwde kern en strategische elementen, zoals de rivieroever, worden opgenomen. Op deze manier zijn we honderd procent zeker dat de afbakening van de historische stedelijke kernen in Vlaanderen dekkend is voor de volledige zone met complex stadsarcheologisch erfgoed (Tys e.a. 2010).

Bibliografie

Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.

BAETEMAN C. 2007: De ontstaansgeschiedenis van de kustvlakte, *De Grote Rede* 18, 2-10.

DE WITTE H. e.a. 1982: *Maria van Bourgondië. Een archeologisch-historisch onderzoek in het hoogkoor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk*,

Brugge.

DE WITTE H. (ed.) 1988: Brugge Onder-zocht. Tien jaar stadsarcheologisch onderzoek 1977-1987, *Archeo-Brugge* 1, Brugge.

DE WITTE H. (ed.) 1991: De Brugse Burg. Van Grafelijke versterking tot moderne stadskern, *Archeo-Brugge* 2, Brugge.

HILLEWAERT B. & HOLLEVOET Y. 2006: Andermaal Romeins en vroegmiddeleeuws langs de Zandstraat te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen), *Relicta. Archeologie, Monumenten- & Landschapsonderzoek in Vlaanderen* 1, 121-140.

HILLEWAERT B. & VAN BESIEEN E. (ed.) 2007: *Het Prinsenhof in Brugge*, Brugge.

HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. & RYCKAERT M. (red.) 2011: *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge.

HOLLEVOET Y. 1999/2000 (2003): Romeinse off site-fenomenen en vroegmiddeleeuwse nederzettingssporen in de verkaveling Molendorp te Sint-Andries/Brugge (prov. W.-VL.), *Archeologie in Vlaanderen* VIII, 65-82.

HOLLEVOET Y. & HILLEWAERT B. 1997/1998 (2002): Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. W. VL). Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen, *Archeologie in Vlaanderen* VII, 197-207.

MATHIJS M. 2010: Het onderwaterreliëf van het Belgisch deel van de Noordzee, *De Grote Rede* 26, 16-26.

RYCKAERT M. 1991: *Brugge, Historische Stedenatlas*, Brussel.

THOEN H. 1978: De Belgische Kustvlakte in de Romeinse tijd, *Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren* XL/88, Brussel.

THOEN H. (red.) 1987: *De Romeinen langs de Vlaamse Kust*, s.l. (Brussel).

TYS D., BUYLE E., VERDURMEN I. & CANTERS F. 2010: *Vectorisering en karakterisering van nederzettingskernen op basis van het zgn. 'gereduceerd kadaster'*, SKAR-Rapport 5, Brussel.

VAN ACKER R. 1986: Prehistorische vondsten ten oosten van Brugge, *West-Vlaamse Archaeologica* 2, 91-103.

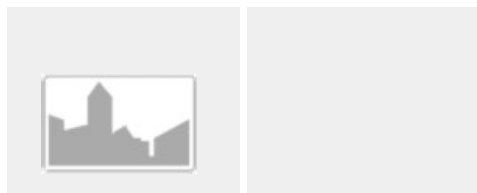
Bron: AZ-dossier

Auteurs: [Hillewaert, Bieke](#)

Datum: 2014

De tekst wordt ter beschikking gesteld door: [Agentschap Onroerend Erfgoed \(AOE\)](#)

Relaties

Is deel van
[Brugge - oudste kern](#)

Omvat
[Grafelijke burcht](#)

Waarnemingen

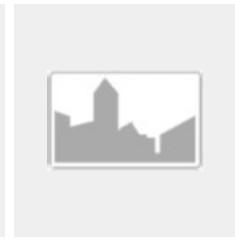
Omvat
['t Zand](#)

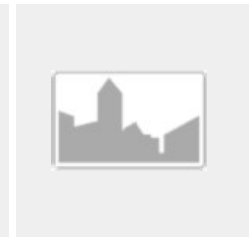
Omvat
[Biskajersplein / Jan van Eyckplein](#)

Omvat
[den Lombaert](#)

Omvat
[Ezelstraat Weylerkazerne zone 2](#)

Omvat
[Ganzenplein](#)

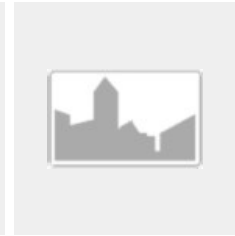
Omvat
[Ganzenstraat 32](#)

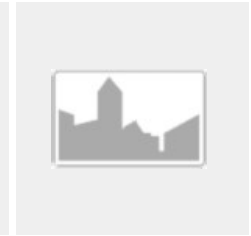
Omvat
[Ganzenstraat 84](#)

Omvat
[Gouden-Handstraat 6](#)

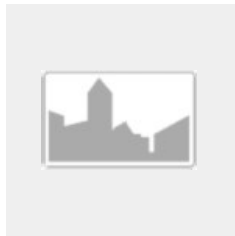
Omvat
[Joost de Damhouderstraat](#)

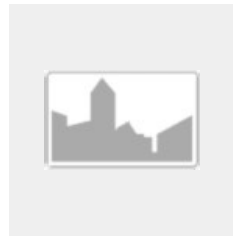
Omvat
[Langestraat 21A](#)

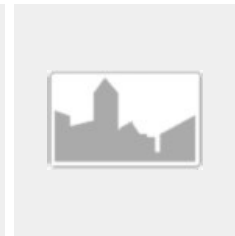
Omvat
[Moerstraat 56 - Leeuwstraat 3](#)

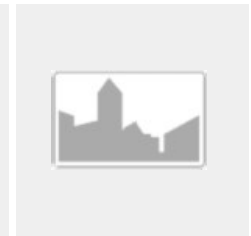
Omvat
[Oostmeers 105](#)

Omvat
[Park 1A](#)

Omvat
[Rode-Haanstraat](#)

Omvat
[Sint-Amandsstraat](#)

ERFGOEDOBJECT

Brugge – oudste kern

bouwkundig element

ID: 121224 URI: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121224>

Juridische gevolgen

- is aangeduid als unesco werelderfgoed kernzone [Historische stadskern van Brugge](#)
Deze aanduiding is **geldig** sinds 02-12-2000
- is aangeduid als unesco werelderfgoed bufferzone [Historische stadskern van Brugge: buffer](#)
Deze aanduiding is **geldig** sinds 02-12-2000

Beschrijving

ALGEMENE SITUERING

Het gebied waarin Brugge is gegroeid, ligt op de grens van een zandleemgebied en de zeepolders, op circa 15 kilometer van de Noordzee.

Provincie
West-Vlaanderen
Gemeente
Brugge

Het grootste deel van de stad kan tot de Zandstreek gerekend worden.

Brugge ontwikkelt zich op drie zandruggen aan de Reie, de rivier die als hoofdader de stad doorkruiste van zuid naar noord, met name van het Minnewater tot aan de Dampoort. Net voor het Minnewater komen de Kerkebeek en de Reie samen. In de Reie vloeiden nog de secundaire waterloopjes Boterbeek, Vuldersreitje en misschien ook de Lane. Van dit geheel is door de eeuwen heen handig gebruik gemaakt voor de wateraan- en afvoer en de opeenvolgende omgrachtingen. De grachten in de binnenstad worden de "reien" genoemd, waarbij het echter nog niet duidelijk is of deze "reien" in oorsprong het werk zijn van de mens of van de natuur.

De huidige binnenstad, afgelijnd door de tweede omwalling telt 430 hectare en 20.163 inwoners.

De hier bestudeerde oude stadskern, een gebied van circa 62 hectare, is uitgegroeid tot een toeristisch, commercieel, administratief en onderwijscentrum.

Sinds 1971 zijn de deelgemeenten Assebroek, Dudzele, Koolkerke, Lissewege, Sint-Andries, Sint-Kruis en Sint-Michiels bij de stad gevoegd, wat de totale oppervlakte brengt op 12.800 hectare en het aantal inwoners op 116.273 (1998). Brugge is hoofdplaats van de provincie West-Vlaanderen en van het gelijknamige kieskanton. Het is eveneens de zetel van het bisdom Brugge.

HISTORISCHE EN STEDENBOUWKUNDIGE ACHTERGROND

De oudste bewoning (1ste - 8ste eeuw)

De oudste sporen van bewoning komen aan het licht tijdens havenwerken in 1899. Nabij de Dampoort, ten noorden van de huidige binnenstad worden keramiek, resten van bouwmaterialen en een scheepswrak van Romeinse origine teruggevonden. Deze vondsten wijzen op een bescheiden Gallo-Romeinse nederzetting uit de 3de eeuw, het "Fort Lapin". Deze locatie houdt verband met de Duinkerke-I-transgressie die een geul vormt waardoor het zeewater stuwt tot in de buurt van het huidige Brugge. Hierdoor wordt het mogelijk om handel te drijven met Engeland en verschillende plaatsen in Gallië. Andere Gallo-Romeinse overblijfselen zijn aangetroffen in de omgeving van de Burg (1965) en aan de Zilver- en Wulpenstraat respectievelijk in 1982 en 1987. Het gaat om aardewerk, enkele fragmenten van bouwmaterialen, waaronder delen van dakpannen en een stuk van een verwarmingsbuis. De site aan de Wulpenstraat staat vermoedelijk in verbinding met het geulensysteem in de Kustvlakte. De vondsten zijn echter te fragmentarisch om er conclusies uit te trekken. Volgens M. Ryckaert is het bestaan van verschillende gelijktijdige of opeenvolgende bewoningskernen in de loop van de 1ste, de 2de en de 3de eeuw mogelijk. Naarmate de getijdengeul verzandt verschuiven deze bewoningskernen naar het noorden ter hoogte van het "Fort Lapin".

Het is niet zo verwonderlijk dat er sporen van Gallo-Romeinse bewoning in het latere Brugge aanwezig zijn. Het gebied is immers een gunstige vestigingsplaats.

Circa 270 dringen de Germanen van over zee het Kustgebied binnen. Dit en het opnieuw overspoelen van de Kustvlakte leidt vermoedelijk tot het verdwijnen van het "Fort Lapin". De Duinkerke-II-transgressie spaart de zandruggen die in de huidige binnenstad grosso modo samenvallen met de as Zandstraat (Sint-Andries) - Zuidzandstraat - Steenstraat - Markt - Burg - Hoogstraat - Langestraat - Aardenburgseweg (Sint-Kruis). Deze as maakt vermoedelijk deel uit van de Romeinse verdedigingslinie Oudenburg-Aardenburg.

Deelgemeente

Brugge

Straat

Onbepaald

Locatie

Brugge (Brugge)

Nauwkeurigheid zone

Tot op 15m

Oppervlakte zone

4 085 834m²

Fysieke status

Bewaard

Erfgoedwaarde

Aanwezig

Typologie: [stadsomwallingen](#),
[steden](#)

Datering: [middeleeuwen](#),
[nieuwe tijd](#)

Onder de Franken behoort het latere Brugge tot ten minste twee verschillende pagi. Deze tweeledigheid blijkt ook uit de ontstaansgeschiedenis van de oudste stadskerken Sint-Salvator en Onze-Lieve-Vrouw, respectievelijk gesticht circa 850 en 875 vanuit de rurale moederparochies Snellegem en Sijsele. Het Frankische rijk wordt verdeeld in drie *pagi* met name *pagus Flandrensis*, *pagus Rodanansis* en de *pagus Mempiscus*. Van de periode Ede tot de 8ste eeuw zijn vermoedelijk Oudenburg, Aardenburg en Torhout de belangrijkste bestuursentiteiten. Brugge, gelegen in de oostelijke uithoek op het punt waar de drie pagi elkaar raken, staat rechtstreeks in verbinding met de open zee en oefent de functie uit van handelsnederzetting. De naam van de stad is etymologisch verwant met het Scandinavische woord *bryggja* verwijzend naar een aanlegplaats of -steiger. Deze is waarschijnlijk te situeren nabij het latere marktplein en de Burg. Omdat de zee zich terugtrekt, zal in de loop van de 9de eeuw deze aanlegplaats zich naar het noorden verplaatsen in de omgeving van de parochie Sint-Gillis, gelegen buiten de eerste omwalling.

De pre-stedelijke kern (8ste - 11de eeuw)

Onder Karel de Grote (768-814) wordt een kustverdediging tegen de Noormannen uitgebouwd. Zijn opvolger Lodewijk de Vrome (814-840) zet deze politiek verder. Brugge is een uitgelezen doelwit voor de Noormannen omwille van de strategische ligging en zijn functie als gouw hoofdplaats, waar de vertegenwoordiger van het centrale gezag zetelt. Daarom wordt in de loop van de eerste helft van de 9de eeuw ter hoogte van het huidige Burgplein een versterkte burcht met aarden wallen en paalwerk gebouwd. De versterkte burcht is gelegen op het knooppunt van de mogelijk Romeinse weg Oudenburg-Aardenburg en de Reie. De burcht heeft een oppervlakte van circa 1 hectare.

Arnulf I (918-965) bouwt de Brugse burcht uit tot een machtscentrum met keizerlijke allures. Een gebied van 1,5 hectare wordt omsloten met een stenen muur doorbroken door vier poorten: de Westpoort bij de Hofbrug over de Reie in de huidige Breidelstraat, de Oostpoort bij de Hoogstraat, de Zuidpoort bij de huidige Blinde Ezelstraat en de Noordpoort, waarschijnlijk te situeren bij de Philipstockstraat. Binnen deze versterking wordt in het noorden de burchtkerk opgetrokken, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Donaas. Later wordt het bijhorend kapittel van kanunniken gesticht. Hieraan ontleent de burcht haar tweeledige functie: de zuidelijke helft heeft een burgerlijke en de noordelijke helft heeft een kerkelijke functie.

Ten noorden van de burcht ontwikkelt zich het stadsdeel, dat omwille van zijn vorm soms met de naam "grote vierkant" wordt aangeduid. Vanaf een ongekend tijdstip is dit gebied omringd door al dan niet natuurlijke waterlopen: de huidige Spiegel-, Sint-Anna-, Groene- en de thans overwelfde Kraanrei. Aan weerszijden van de as, gevormd door de heirbaan Oudenburg-Aardenburg, is bewoning te lokaliseren. Hier staan omvangrijke huizen van kapitaalkrachtige ambtenaren. Sommige bronnen situeren een handelsnederzetting in de omgeving van de Ridders- en Boomgaardstraat. Het Engels-Vlaamse lofdicht op koningin Emma (1040-1042) vermeldt handelsactiviteiten in Brugge.

Het eigenlijke zwaartepunt van de bewoning en de locatie van handelaars is te situeren ten westen van de Burg, aan de andere kant van de Reie tussen de Dijver en de Steenstraat, gelegen op de belangrijkste zandrug. Het huidige stratenpatroon van dit stadsdeel met smalle straatjes en percelen weerspiegelt nog de vroegere situatie. Ook de huidige straatnaam Oude Burg verwijst naar een oude bewoningskern, wellicht de oudste van de middeleeuwse stad.

De verdere ontwikkeling van de stad gebeurt in functie van de

landhandel en verloopt langs de as Steenstraat-Zuidzandstraat die op een zandrug ligt aan het begin van de weg Brugge-Torhout-leper-Mesen-Rijsel. In de loop van de 11de eeuw wordt ze de ruggengraat van het noord-zuid handelsverkeer in het graafschap. De landweg Brugge-Gent beïnvloedt de ontwikkeling van de stad in zuidelijke richting en kwam uit op het huidige Simon Stevinplein waar hoofdzakelijk levensmiddelen worden verkocht. Volgens sommige historici zou daar het oorspronkelijke marktplein hebben gelegen. Rond 1100 is in dit kwartier het grootste deel van de bevolking gevestigd. Het deel tussen 't Zand of de vroegere Vrijdagmarkt, een imposant plein, en de Markt heeft zich verder vanuit de Oude Burg in concentrische kringen ontwikkeld.

Ontwikkeling tot handelsmetropool (12de - 13de eeuw)

De moord op Karel de Goede op 2 maart 1127 in de Sint-Donaaskerk is het gevolg van een conflict met de clan der Erembalden, meer bepaald Bertulf, de proost van Sint-Donaas. Dit illustreert een confrontatie tussen de oude en de nieuwe elite, tussen de grafelijke macht en het opkomende patriciaat. Onder Willem Clito, de nieuwe graaf, worden de wolaanvoer en de handel met Engeland ernstig belemmerd. Dit leidt tot een opstand die escaleert tot een burgeroorlog. Willem Clito wordt in 1128 opgevolgd door Diederik van de Elzas, een kandidaat van de tegenpartij, Engeland.

Naar aanleiding van de politieke gebeurtenissen van 1127 begint Brugge zich te onderscheiden van het omliggende land. De stad beschikt voor het eerst over een eigen stadskeur en een college van schepenen dat het gewoonterecht in handen heeft. Door de aanleg van de eerste omwalling tekent Brugge zich af in het omliggende platteland. Deze omwalling volgt grotendeels het tracé van de huidige binnenreien: Speelmaas-, Augustijnen-, Gouden-Hand-, Sint-Anna-, Groenerei en Dijver. Over het verder verloop van de Reie in de buurt van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Sint-Janshospitaal bestaat nog onzekerheid. Sommige historici stellen dat de Reie ten noorden en ten westen van de Onze-Lieve-Vrouwekerk liep. Volgens anderen liep de Reie achter de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Het geheel vormt een omwald, haast eivormig gebied met palissades, houten verdedigingstorens en poorten. Vermoedelijk wordt in de loop van de 12de eeuw of in het begin van de 13de eeuw de houtbouw vervangen door steenbouw. Van deze laatste rest nog een gedeelte van een halfronde versterkingstoren aan de Speelmansrei (Pieter Pourbusstraat nummer 3), muurresten aan de Moerstraat en de Molenbrug. Het Brugse schependon, een aanzienlijk groot gebied voor een vroeg-12de-eeuwse stad is toegankelijk via zes stadspoorten. De poortstraten vormen belangrijke in- en uitvalswegen en groeien later uit tot belangrijke commerciële assen. De wegen aan de Vlaming- en de Ezelpoort staan in verbinding met de Kust en de Polderstreek. De oude Molenpoort sluit aan bij de weg naar Aardenburg en vermoedelijk ook Antwerpen. De Noordzand- en de Zuidzandpoort geven toegang tot de weg naar Gistel, Oudenburg, Ieper en Rijsel. Aan de Mariapoort beginnen de wegen naar Gent en Kortrijk. Over de reien worden houten bruggen gebouwd die toegang verschaffen tot de buitenwijken. Later worden die door stenen constructies vervangen.

De tweede helft van de 12de en de 13de eeuw worden door economische welvaart gekenmerkt. Door de stormvloed van oktober 1134 ontstaan er enkele geulen, waarvan de belangrijkste in zuidwestelijke richting loopt tot voorbij het latere Damme. De vorming van het Zwin zorgt voor een betere toegankelijkheid via de zee. Brugge groeit hierdoor uit tot een belangrijke West-Europese handelsmetropool en oefent een grote aantrekkingskracht uit dankzij haar gevestigde faam als exportcentrum van het Vlaamse laken. Reeds vóór de vorming van het Zwin is er een aanzienlijke import van Engelse wol. Brugge is een verdeelcentrum van grondstoffen naar Gent, Ieper en andere textielcentra in het graafschap. Dit geeft aanleiding tot de vorming van een eigen "Londense Hanze". Na

het Engels-Vlaams handelsconflict in 1270-1274 wordt de "Londense Hanze" uitgebreid met verschillende steden tot de "Vlaamse Hanze van Londen". De Franse bezetting in 1297-1302 maakt een einde aan deze Hanze en vanaf dat moment is de handel in handen van de Engelsen.

Het vroegere economische zwaartepunt gericht op landhandel, namelijk de buurt van Steenstraat en het huidige Simon Stevinplein, verschuift in het laatste kwart van de 13de eeuw naar de omgeving van de Spiegelrei die gericht is op maritieme handel. De verschuiving weerspiegelt zich in de uitbouw van een doeltreffende haveninfrastructuur en een uitgebreid goederen- en dienstenaanbod. Aan de Spiegelen de Kraanrei worden het Tolhuis, de Stadswaag en -kraan opgetrokken. In 1200 wordt naar het voorbeeld van de jaarmarkten in de Champagne de jaarlijkse "Brugghe-marct" bekrachtigd door het charter van Boudewijn IX. In 1240 start men op de Markt met de bouw van het complex Belfort-Hal mogelijk ter vervanging van een eerste houtbouw. Omwille van plaatsgebrek in de hal wordt in 1284 aan de oostzijde de Waterhal opgetrokken. Voor de verkoop van levensmiddelen wordt een Boterhal en een Westvleeshuis opgericht respectievelijk op de Eiermarkten het huidige Simon Stevinplein. Op 't Zand en de Vrijdagmarkt, wordt reeds vóór 1265 een paarden- en veemarkt gehouden. Volgens J. Notredaeme zou deze functie overgebracht zijn van het Simon Stevinplein. De vismarkt lokaliseert zich op de Markt voor het ambachtshuis van de visverkopers.

De grote bevolkingstoename leidt tot het bebouwen van braakliggende terreinen. Enkele percelen worden bouwrijp gemaakt, en zoals de omgeving van de Spiegelrei en het Oosterlingenplein met één meter opgehoogd.

Van een planmatige aanpak getuigt de aanleg van de Peerden-, de Mee- en de Herstbergestraat met smalle straten en ondiepe percelen voor kleine woningen. Tussen 1170 en 1183 wordt het gebied tussen de Hoogstraat en de Spiegelrei op de meest winstgevende manier in zeer kleine percelen verkaveld.

Grote domeinen met een gracht, een wal of een muur en meestal een versterkte woning met bijgebouwen zijn in handen de stedelijke aristocratie of patriciaat. Door huwelijken en verervingen worden ze later opgedeeld in kleinere percelen. Voorbeelden zijn te vinden aan de Sint-Jansstraat en aan het Jan van Eyckplein. Dit proces wordt omstreeks 1300 versneld door de ondergang van het stadspatriciaat en de opkomst van de gegoede ambachtshuis.

De sterke bevolkingsaan groei leidt tot een noordoostelijke stadsuitbreiding. Buiten de eerste omwalling ontstaan nieuwe wijken. Hier vestigen zich enkele bedelorden zoals onder meer de augustijnen, de clarissen en de karmelietessen, vermits er nog ruimte rest voor de bouw van ruime kloostercomplexen met bijhorende tuinen. Vanwege de lage grondprijzen komt hier ook een concentratie van armere bewoners. In 1275 wordt het stadsareaal aanzienlijk uitgebreid. Het gebied afgebakend door stenen grenspalen loopt tot voorbij de kerken van Sint-Kruis, Sint-Baafs en Sint-Michiels. Het stadsbestuur besluit de nieuwe buitenwijken bij het schependon te voegen. In 1297 wordt gestart met de bouw van de tweede stadsomwalling. Aanvankelijk bestond ze uit een dubbele gracht, een aarden wal met houten palissade en negen stenen poorten. Vijf nemen de rol over van de poorten van de eerste omwalling. Ze geven toegang tot de omliggende paallanden. De term paalland verwijst naar de stenen grenspalen. Het omwalde gebied komt overeen met het stadsareaal binnen de huidige vesten. In het midden van de 13de eeuw telt het gebied binnen de tweede omwalling 40.000 à 45.000 inwoners, zowat het dubbele van het huidige inwonersaantal.

Als gevolg van de stadsuitbreiding worden de bestaande parochiale

structuur en de bestaande kerken aangepast. Uit Sint-Salvators ontstaan de parochies Sint-Walburga en Sint-Jakobs in de oudste stadskern, uit Onze-Lieve-Vrouw de parochies Sint-Catharina en Sint-Gillis buiten de eerste omwalling.

Kleinere bedehuizen zijn inde omgeving van de Markt en de Burg te situeren. Van sommige is de oorsprong niet te achterhalen zoals de Sint-Amendskapel aan de gelijknamige straat en de Sint-Danskerk op het gelijknamige plein. De in 1127 gestichte Sint-Kristoffelkerk, met aanleunende Sint-Joriskapel aan de noordzijde van de Markt, wordt door onder meer het ambacht van de visverkopers gebruikt. Robrecht De Fries, Graaf van Vlaanderen, sticht aan de Philipstockstraat in 1080 een dubbelkapel toegewijd aan Sint-Pieter en Sint-Katharina; vanaf 1723-1725 in gebruik door het ambacht van de kaarsgieters. Over de nu verdwenen, voor het eerst in 1214 vermelde Sint-Walburgakerk, op de hoek van de Ridders- en Sint-Walburgastraat, is weinig gekend. Ze is tot 1239 een grafelijke kapel.

Na de stadsuitleg wordt ook de bestuurlijke indeling aangepast. De stad krijgt een zesledige administratieve indeling, aanvankelijk enkel van toepassing binnen de eerste omwalling met eigen bestuurlijke en militaire organisatie. De naam van de wijken verwijst naar het belangrijkste gebouw namelijk Sint-Jans-, Sint-Donaas-, Onze-Lieve-Vrouw-, Sint-Jakobs-, Sint-Niklaas- en Carmerszestendeel. De Markt vormt het centrale punt met de poortstraten en waterlopen als scheidingslijnen tussen de verschillende wijken. Enkele bewaarde grenspalen, bijvoorbeeld aan het Genthof, refereren nog aan deze bestuurlijke indeling.

De bloei van een Europees handelscentrum (14de - 15de eeuw)

Brugge kent als handelscentrum haar grootste bloei tussen 1280 en 1480. In deze periode verblijft er een bont gezelschap van vreemde kooplieden met meestal een eigen natiehuis en pakhuizen. Brugge, het meest zuidelijke kantoor van de Duitse Hanze, wordt de belangrijkste en meest zuidelijke handelsvestiging in het buitenland. Het fungeert daardoor als draaischijf voor de handel tussen Zuid- en Noord-Europa. De Noord-Duitse kooplieden verwerven in 1252 een zeer voordelige tolreductie en bezitten zeker in 1458 een huis aan het Krom Genthof nabij de huidige Woensdagmarkt. De Venetianen zijn permanent aanwezig vanaf de eerste decennia van de 14de eeuw. In 1322 worden de eerste consulaten opgericht. In 1397 huren ze het huis "Ter Ouder Beurse" als loge. In 1395 sluit Filips de Stoute een handelsverdrag af met de Genuezen. Hun consulaat wordt in 1397 opgericht in de onmiddellijke omgeving van de Venetiaanse Loge op het voormalige Beursplein. Dit plein vormt het commerciële en financiële hart van de stad. Ook de Florentijnen, die een belangrijke rol spelen in de banksector, vestigen zich in de jaren 1420 aan dit plein. De Luizezen richten in 1369 hun consulaat op aan de